

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL” BUCUREȘTI, BREZOIANU 23-25
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscris sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
particulare 12 luni 500 „
6 luni 400 „
3 luni 210 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

Are de 3 ori pe lună
PREȚUL 10 LEI

ANUL LII Nr. 17
Duminică 20 Iunie 1943
Redactor responsabil: TRAIAN CHELARU

FOLCLORUL-UGLINDA NEAMULUI NOSTRU

de G. C. NICOLESCU

Fenomenul artei populare este, aproape fără excepție, cea mai dreaptă măsură a valorilor unui popor și cel mai bun mijloc de a-l caracteriza. Nu poate încăpea îndoială, este adevărat, că producțiile folclorice, fie ele din domeniul literar, fie din cel muzical, fie din cel plastic sau decorativ, nici în artă și în știință, nici în rafinamentul nici în absolutul artistic pe care-l atinge arta unui Shakespeare, a unui Beethoven sau a unui Michelangelo. Totuși aplicarea asupra producțiilor acestora anonime și colective, rămâne edificatoare pentru observatorul atent și obiectiv în ce privește virtuțile de artă ale unui popor, însușirile sale generale de receptivitate și stilizare, capacitatea lui de reacțiune în fața frumosului. Căci, între altele, arta populară are această însușire: fiind rezultatul perfecționării îndelungate a unui număr totdeauna imposibil de stabilit de colaboratori succesivi, a căror parte de contribuție nu poate fi nicodată identificată, dacă rar atinge înălțimile supremelor frumuseți, totdeauna însă reprezintă o sforțare medie către mai bine care caracterizează năzuințele unui neam în această privință.

Folclorul nu este însă numai un mijloc de a măsura media valorilor artistice ale unui popor, mai eficace decât studiul marilor personalități creatoare care, oricât ar fi de reprezentative pentru neamul lor, datorează totdeauna mai mult propriului geniu, neîngrădit de hotare, putând deveni astfel imagini disproporționate sau infidele ale realității. Fenomenul artei populare, incontestabil mai impur decât cea cultă, este unul foarte complex. Din această complexitate, išviresc numeroase dificultăți care ne împiedică, când vrem să dăm o expunere metodică, limpede și unitară asupra lui, dar și posibilități de a vedea în inimă, mințea și structura oamenilor în mijlocul cărora înfloresc arta populară pe care transcendența artei culte nu le mai îngăduie. Folclorul nu are mai puține domenii de manifestare decât artele culte, ba poate chiar mai multe: în orice caz cele mai însemnate: literatură, muzică, dansul, plastica, arta decorativă nu lipsesc nici dintr-o parte nici din alta. Pe câtă vreme însă au fost capitole speciale pentru fiecare din aceste arte culte, aici suntem nevoiți să ne concentrăm într-o privire de ansamblu unică.

Această conștientizare izvorăște însă din natura obiectelor și nu din considerații externe. Unii cercetători au vorbit despre un caracter de „Einheitskunstwerk” al artei populare, observând, pe bună dreptate, că foarte adesea este greu de diferențiat în ce măsură un fenomen folcloric aparține unei arte sau alteia. În folclorul românesc, se întâlnesc frecvent asemenea cazuri. Există o literatură populară bine definită: proza, dar versurile poporane dau nu sunt totdeauna cântate, sunt fără excepție, ritmate mono-ton, „zise”, întrucât astfel și în domeniul muzicii. Nu rar, unei astfel de imperfecții și se adaugă dansul; iar alte ori, cum este în cazul jocului „căsușilor”, costume anume, ceea ce înseamnă și colaborarea artelor decorative. Se înțelege în chipul acesta greutatea de a separa complet diversele forme de manifestări artistice populare și a vorbi de fiecare în parte, complet independent de celelalte, fără să se ștearbăască ceva din ceea ce constituie farmecul fenomenului așa cum se petrece el.

Dar impuritatea producțiilor populare merge încă mai departe. Nu numai că întâlnim în ele manifestări care aparțin deodată mai multor domenii artistice, ceea ce în definitiv s'a încercat și în arta cultă, cum este în literatura simbolistă sau în opera Wagneriană, dar, ceea ce le deosebește total de aceasta din urmă, care ține spre valori ideale de sine stătătoare, eliberate de orice legatură cu realitățile din care au pornit, producțiile de artă populară păstrează aproape în permanență un strâns contact cu viața, chiar cu viața practică, sub aspectul ei de manifestare socială sau de muncă. Dar în acest fapt stă primejdia unei inferiorități din punct de vedere sever artistic, în el se află și avantajul că prin folclor putem să apreciem valoarea artistică mijloacele a unui popor, dar și caracterul poziției omului în fața lumii și a fenomenelor ei morale.

Nu ignorăm că fenomenul folcloric este mult mai larg decât marginea unei țări și că nu există formă de artă populară a cărei răspândire să coincidă cu hotarele politice sau naturale ale unui popor. Dacă însă ne-am mărginit, pentru început și pentru o mai clară înțelegere numai la literatură, se va putea constata că există factorii limbă care izbutesc să izoleze într-o cântec fenomenul național. Evident, temele, motivele, tiparele largi și chiar multe abilități formale sunt departe de a ține seama de această hotărânicie efectivă, totuși nu se poate contesta că stilurile artistice sunt în funcție de posibilitățile fiecărei limbi, și implicit, de virtuțile creatoare artistice ale totalității indivizilor care succesiv au recepționat, purtat și transmis literatura populară în această limbă.

Un exemplu în această privință poate fi foarte edificator. Există un motiv, cunoscut sub numele de „jertfa zidirii”, cu foarte largă circulație în deosebi în Sud-Estul Europei. El poate fi aflat, sub diverse forme, la baza unor numeroase balade, fiecare cu variantele ei, la Ucraineni, Bulgari, Greci, Armâni, Albanezi și Sârbi. Românii cunosc de asemenea acest motiv remarcabil realizat în balada Mesterului Manole legenda mânăstirii dela Curtea de Argeș; una din podabolele artistice de acest fel ale țării lor. La temeiua tuturor formelor la care a dat naștere acest motiv, stă credința primitivă că o lucrare nu poate fi dusă la bun sfârșit decât în zidurile ei nu se încheie de vie o firmă sounpă. Cete mai adesea, în cele mai multe variante, este vorba de construirea unui pod sau a unei cetăți, foarte rar a unei mânăstiri, care presupune o oarecare spiritualizare și o atmosferă de artă mai mare, cum este în unele variante bulgare, unde însă, lucrul foarte semnificativ pentru prestigiu de care se bucură nu numai locașul de închinăciune românesc dar și forma populară pe care a îmbrăcat-o legenda întemeierii lui, eroul se cheamă tot Manole și este vorba tot de Argeș.

În câteva cuvinte, dezvoltarea subiectului ar fi următoarea: maeștrii sunt hotărâți să construiască mânăstirea, celata sau podul, dar ce lucrul ziua, noaptea se dărama. Atunci se gândesc că ar fi necesară o jertfă, hotărâse să fie sacrificată soția unuia din ei, soarta urmând să aleagă într'un fel sau altul, care va fi (într-o variantă albaneză hotărâște chiar zarul). Pe când însă cei mai mulți își avertizează soțiile, unul singur își ține legământul, soția lui vine, este zidită și lucrarea poate continua. În unele variante se adaugă rugămintea soției, care este mamă, să se lase un loc în dreptul sănului, pentru a-și putea hrăni mai departe copilul, de acolo ieșind apoi un izvor de lapte.

Variantă românească respectă liniile generale ale acestui subiect, dar cu multe modificări de amănunt care fac fecund fapt mai bine motivat psihologic, mai firesc, mai puțin crud decât în alte variante, scoțând în relief fapta suferințelor de fiecare clipă, durerea mesterului și supunerea lui în fața necesității sacrificiului pentru crearea unei opere de mare valoare artistică: „Mare și frumoasă, Mândă ș'arătoasă Sfântă mânăstire...”

Intrupările neomănăești ale acestui motiv popular scot pe primul plan când pe meșter, când pe soția lui, cu durerea ei, fie pentru furtul și surorile pe care le pășește, fie pentru copilul ce-i rămâne în urmă. În versiunea românească, figura mesterului stă necontenit în centrul acțiunii, el poartă toată drama și cu toată jertfărea soției credincioase, el nu este nici o clipă înfundat: își ține cuvântul de a păstra secretul nu fără ca dragostea pentru femeia lui să nu-l fi făcut să încerce în chip direct să-și salveze soția, consimțind la sacrificiul plin de durere, fără să participe la zidire, cum este în unele variante străine. Întreaga baladă românească e mai umanizată din toate punctele de vedere. Lipsită și de elemente miraculoase, cum ar fi fântâna de lapte ce curge din sânul mamei zidite. În schimb, când, în momentul zidirii ei, femeia jertfită întreabă chie-i va îngriji copilul, nu se răspunde prozic și crud, ca în variantele bulgare (celelalte nici nu pun problema aceasta atât de emoționantă a dragostei materne) că-l va îngriji sora mesterului, ci că va fi în paza lui

(Urmare în pag. 4-a)

MATEI CARAGIALE

- Considerațiuni critice -

de DUMITRU ÎMBRESCU

Gloria tatălui se pare că umbrește încă meritele și însemnătatea fiului. La formarea caracterului literar al lui Matei Caragiale, mediul tatălui și al familiei nu credem să fi contribuit decât cu ambianța prielnică croației artistice. Incolu, fiul dovedește o independență a sească față de preocupările tatălui. Domeniul de afirmare al fiului se deosebește radical de-al marelui humorist și comediant.

Poate să pară multora ciudat faptul că nici-o coincidență biografică nu îndreptățește punerea în discuție a operei literare a lui Matei Caragiale. Scriitorul acesta, atât de singuratic plasat în literatura românească, n'a dat prea mult prilej criticilor noastre de a i-se discuta opera realizată și a i-se pune în adevărată ei lumină. I-a plăcut singurătatea, ocolind șgomotul actualității. Doar apariția unora din bucatile sale au prilejuit unele recenzii, mai mult de pretext, iar dispariția lui prea timpurie a lăsat să se scrie câteva necrologae. Abia ediția definitivă, îngrijită cu aleasă atenție de Perpessiciu, i-a readus în actualitate, oferind celorților, într-o lucrare unitară, întreaga lui activitate literară și heraldică. O astfel de ediție înlesnește cercetătorului dibucirea, în condiții optime, a valorilor ce se degajează din lectură și stabilirea lor în angrenajul materialului literar existent. Cercetarea acestei ediții ne dă prilejul ca să desprindem, din taințele uitării, figura de visător, pe meterezele trecutului, a celui mai mare dintre feciorii lui Ioan Luca Caragiale. Ceea ce mărește farmecul și atracția cercetătorului față de autorul „Pajerelor” e tocmai poziția lui cu totul singulară în ansamblul literaturii noastre. El nu reprezintă rezultatul unei experiențe întemeiate pe tradiție. Pasul lui alungă de pe alte tărâmuri în mijlocul nostru, frământând un nou material de inspirație, descoperind în peregrinările sale heraldice, e o lume a tainelor de nepătruns, peste care praful vremii și-a așternut liniștii el de tăcere și uitare. Lira artistului singuratic a fost mai degrabă atrasă spre aceste vestigii ale trecutului, decât spre suriele șgomotoase ale contemporaneității.

Puțini scriitori români s'ar putea preta la o cercetare a operei lor, din punct de vedere istoric, ca Matei Caragiale. Întotdeauna în cunoscătorii, căutând să-le descopere, în orice amănunt, vestigiile, scriitorul își bazează întreaga operă pe documentul istoric, folosindu-l în plămădirea compozițiilor sale evocatoare. Cercetătorul de istorie literară ar avea ce să caute și mai ales să descopere, mărind astfel prestigiul disciplinei sale. Orientarea scriitorului spre trecut, pasiunea sa heraldică, tendința de a descoperi, în negura vechurilor, întâmplări și oameni, ca să se potrivească firii sale singulare, fac din el un bun prilej de cercetare istorică. În toată opera lui se trădează materialul prelucrat, astfel că istoricul literar nu-i va fi greu să-l identifice și să-l categorisească.

Dacă însă Matei Caragiale ar fi fost-un simplu precurator de material istoric înedit, valoarea literaturii lui ar putea fi pusă la îndoială și o discuție de atitudine critică și estetică ar fi aproape inutilă. Scriitorul însă nu a rămas un simplu prelucrător. Materialul pe care îl descoperise, în pasiunea de heraldist, nu ni l-a redată în forma lui primitivă, diformă și confuză, în care caz am fi avut în față un didact. El a folosit acest material doar ca un pretext, integrându-l, în vederea actului creator, în străfundurile celui său. Odăla înglobat în spațiul euului, acest material și-a pierdut valoarea de concret, ciocnindu-se cu celelalte elemente ale actului creator și că-

pătând o valoare abstractă, simbolică. Prezența lui, e drept, se trădează în conținutul operei realiste, dar ea nu constituie o disonanță față de celelalte elemente ale actului de creație artistică. Materialul acesta se pretează la o evocare, o atitudine lirică permanent prezentă în eul scriitorului. Opera lui Matei Caragiale indică vizuimea pe care o are despre lume și viață. El alege, pentru a prelucra, tocmai materialul uitat, peste care vremea și-a așternut tăcerea, pentru ca, trecându-l prin actul de purgare al creației, să-l frământăm intens, astfel încât să nu mai rezulte din el decât atitudinea de evocare, de singurătate, de liniște și de tristețe, care stăpânește întreaga lui operă.

Și'n mânăirea versurilor, ca și în granitul prozei, scriitorul utilizează un material cu trăsături speciale. Nu avem în față tratarea unui material de actualitate, în care să puzese viața prezentă, ci un material vechi, cu iz de mușcat, stors de virulența patimei. Frământarea acestuia în culele eului scriitorului se face cu atâta migală, încât ceea ce apare din el, în opera încheată, nu mai poartă decât, prin elementul de evocare, legături cu materia inițială. Matei Caragiale nu e un copist banal de realități, trecut, sau prezent. El e un meșter în conducerea procesului interior, din care, după linișirea valurilor de șbucium, apare opera degajată de tot elementul eterogen, care a luat parte, ca material de plăsură, în producerea sa. Cu alte cuvinte, materialul de inspirație nu-i folosește scriitorului pentru a pune peocă veridicități pe frontispiciul operei sale, ci numai pentru a-și desăvâși, în mai bune condiții, procesul de creație. Că istoricii literari se simt obligați să caute, în dosul oricărei fraze, un substrat istoric, e o altă chestiune și ca nu ne interesează. Adevărul e că un creator de artă, în timpul baterii lui interioare nu e cătuși de puțin preocupat de problemele de documentare. El produce, fundat în eul său există un surplus de energie creatoare, care se cere cultivat, într-o direcție spirituală. Opere de artă nu se poate explica prin alte mijloace, decât acelea care i-au ajutat să devină ceea ce este. A căuta explicații într'un domeniu care-i străin de structura sa organică, e o operație hazardată și ea duce, de cele mai multe ori, la explicații ridicele. Pentru a stabili valoarea unei opere, e suficient să ne adăncim în propriile ei făgașuri. În ea și numai în ea rezidă orice act de valoare. Elementele eterogene, chiar dacă participă în actul de creație, joacă un simplu rol de înlesnire al procesului și nu rămân cu valoare de sine stătătoare.

Trecând acum la cercetarea amănunțită a operei literare a lui Matei Caragiale, vom începe cu ciclul de poezii „Pajere”. Poetul întrebunțează act un material documentar, își grefează versurile pe izvoare de inspirație ce i-au fost furnizate de preocupările sale heraldice, dându-ne o poezie de colorit arhaic. Materialul pe care-l prelucra, printr'un fin și sâs proces de creație, nu are altă valoare decât de a fi axa coloritului poeziei. Sufletul poeziei vede în gravurile și materialul de cercetare heraldică dincolo de valoarea lui documentare. Scrutarea lui îl duce spre lumi îndepărtate și pierdute, lumi care, prin cealță vreme, ne cheamă spre ele, cu o atracție evocatoare. Matei Caragiale încearcă să ne descopere aceste lumi, aducându, în struna liii sale, ecoul unei tristeți neîncetate. Cu toate că e vorba de viteji și figuri de legendă,

(Urmare în pag. 2-a)

GEORGE LÖWENDAL

Studiu

Notă la literatura de războiu

de COSTIN I. MURGESCU

Problema valorificării experienței războiului pe plan literar se pune desigur cu violență intensitate pentru toți creatorii de artă care au trăit această unică „întâmplare” a câmpului de luptă. Excludem deci dela început din cadrul însemnării noastre încreșterile literaturizării comizi ai acestei experiențe, ca fiind mai mult chiar decât nesemnificative. Căci ce însemnă oare a scrie o literatură care prin substanța ei, nu poate fi redusă exclusiv la planul estetic, fără a fi angajat personal la trăirea momentului folosit transfigurării artistice. Lipsa de semnificație a operei mi se pare în acest caz mult mai puțin importantă ca însăși calificarea ce apasă asupra cinstei autorilor ei, în deobște și aparent, onești.

Plasați în acest unghiu, cred că ne putem apropria de ceea ce se poate numi „momentul dificil” al literaturii de războiu. Experiența uman-personală și experiența socială deoptrivă, războiul angajă pe luptător într'un complex de probleme psihologice a căror armonizare pare irealizabilă. Împărțit între sentimente contradictorii, unele izvorând dintr'o structură individualizantă care ține de personalitatea umană, altele pornind din conștiința socială și exaltate comunitar-națională, luptătorul nu trăește decât o permanență succesivă de momente antipodice dominat fiecare de câte un alt sentiment din categoriile amintite. Este poate în însăși această cascada de momente psihologice pateticul trăirii în război; așa cum lipsa unor atari răsturnări de atitudine sufletești este dovada de rempatorie a ratării posibilității experienței. Căci în fond, nici războiul nu obliă decât la o încercare fizică; drama experiențelor lui spirituale poate fi ocotită sau chiar nevăzută, așa cum însăși existența nu obligă la o conștiință dramatică a ei.

Ceea ce însă pentru luptător este numai examen al autenticității participării lui la război, pentru scriitor este răscruce hotărâtoare. În primul rând, pentru motive cu totul din afara literaturii: experiența lui este mai mult decât un act personal, este fragment dintr'o participare colectivă. Literatura lui angajează deci și pe deasupra lui (ceea ce mi se pare a fi totuși, inexact, dela un punct).

În afară de această apăsare a angajării colective (care pe unii creatori i-a stingherit de altfel prea puțin), mai este însă o câmpână a scriitorului de război: opera de artă nu îngăduie fragmentarea, ruperea și contradicțiile în structura ei. Nu este vorba de o diversitate de atitudini și sentimente, ci de o incoherență organică, în stare să facă farmecul unei trăiri dar nu al unei creații de artă. Chiar cele mai haotice opere au o logică întărită care le organizează și le planifică; este consecința transfigurării artistice pe care experiența războiului n'o acceptă decât cu prețul propriei ei trunchieri.

(Urmare în pag. 2-a)

POETICA DELIBERATIVĂ A LUI BAUDELAIRE

Ușurința cu care se publică astăzi tot felul de versuri, ajungându-se la o adevărată inflație poetică, face necesară reactualizarea concepțiilor estetice a câtorva din marii maeștri ai artei universale. Se ține prea mult cont de ceea ce „intuiție estetică și înșelătoare” care este inspirația și e prea neglijat factorul „muncă” al cărui rol este tot atât de important în elaborarea operei de artă. Deaceia, o confruntare cu concepțiile estetice și metoda de lucru a poetului care conștientă să exercite o influență atât de mare asupra poeziei moderne, ni se pare binevenită.

Baudelaire este partisanul artei pure. Un poem nu este, după concepțiile sale, cu adevărat mare, decât atunci când este scris din simpla plăcere de a scrie un poem. Cu alte cuvinte, arta nu are niciun scop direct: nici să învețe, nici să îndrepte moravurile, nici să fortifice conștiința.

Desigur, în regiunile Superioarei Frumuseți, nu se poate ajunge întâmplător. Scriitorul trebuie să aibă un plan, o metodă de lucru. Analizând opera lui Edgar Poe, pentru care el manifesta o entuziasmată admirație, Baudelaire citează o axiomă a scriitorului american pe care și-o însușește:

„Într'o poezie ca și într'un roman, într'un sonet ca și într'o năvelă — scrie Edgar Poe — totul trebuie să se îndrepte spre un desnodământ. Un adevărat autor are deja în vedere ultimul său rând când conține primele pagini”.

Opera de artă nu este, după Baudelaire cași după Edgar Poe, produsul unei văgi inspirații, cum înclină să creadă lumea obișnuită. Și aici intervine deliberarea, munca, Numai și gândul mereu la desnodământul final, autorul poate da totul din afara literaturii: experiența lui este mai mult decât un act personal, este fragment dintr'o participare colectivă. Literatura lui angajează deci și pe deasupra lui (ceea ce mi se pare a fi totuși, inexact, dela un punct).

După alegerea subiectului, autorul va avea în vedere efectul pe care urmărește să-l obțină prin opera de artă. Scriitorul trebuie să

se întrebe ce sentimente vrea să provoace în sufletul cititorilor săi: milă, groază, admirație, ură, pentru totul în opera de artă trebuie să converge spre efect: tonul, incidentele, intrigă.

„De multe ori — scrie Baudelaire în prefața traducerii lui Edgar Poe, m'am gândit cât de in-

care n'a fost nicodată înfășășată publicului; dar probabil cauza acestei lacune trebuie căutată în vanitatea scriitorilor. Multor scriitori și mai ales poezilor, le place să se înleazească cu ei compun grație unei frenezii subtile sau unei intuiții extatice. Ei ar tremura desigur la gândul de a lăsa publicul să arunce o privire în dosul scenei, să contemple laborioasele și nedecisele lor embrioane de gânduri, adevăratea hotărâre luată în ultimul moment, ideea aș de multe ori întrezărită ca într'un fulger și refuzându-se a se reliefa în plină lumină, gândul copt și ajuns la maturitate pentru a fi asvârțit apoi cu disperare ca o materie de tratat; alegerile prudente de cuvinte și apoi asvârțirile, dureroasele ștersături și interpușurile, — într'un cuvânt trucerile, schimbările de decol, rujul, penele de cocoș, machiajul de pe scenă cari în proporție de 99% constituie apanajul și naturalul histryoului literar”.

În posesiunea operei de artă se aștie, după Baudelaire, printr'o serie de artificii. Dealtfel, cea mai neînsemnată jucărie nu este o apariție instantanee, ci este produsul unei minuțioase elaborări; de ce ne-ar speria munca în cazul operei de artă?

Poetica lui Baudelaire este o poetică deliberativă. Nu fiindcă i-ar fi lipsit elementul „inspirație”, ci fiindcă el fugea de facilitare, de sentimentale simple pe cari i le sugera natura.

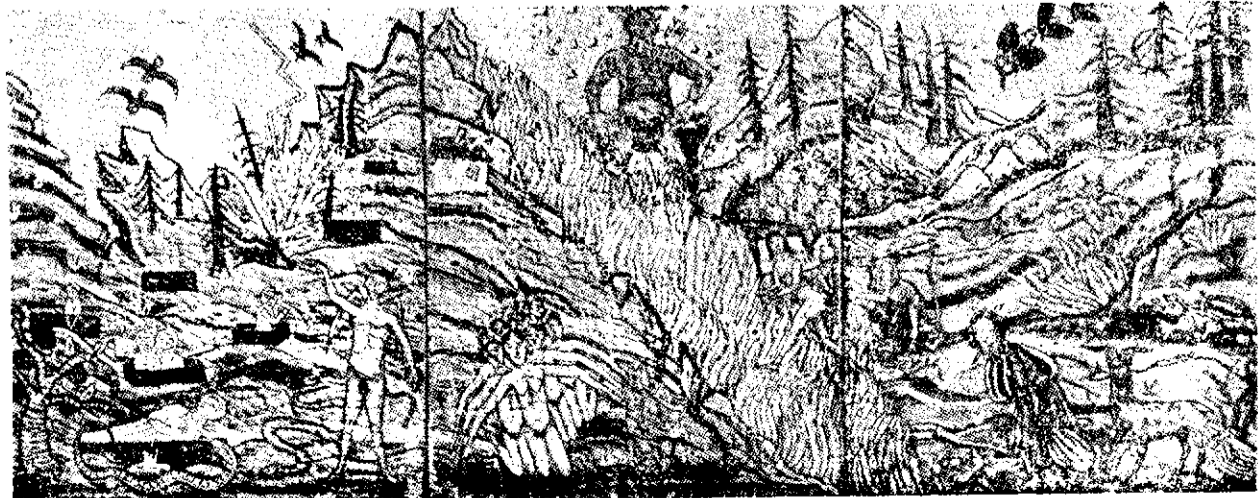
interesant ar fi un articol scris de către un autor care a vrea, — sau mai bine zis ar putea povesti pas cu pas mersul progresiv pe care l-a urmat o compoziție oarecare de a sa, până să ajungă la un termen definitiv de realizare. Mi-este greu să explic pentruce o astfel de lu-

O consecință inevitabilă a unor astfel de concepții, a fost rupțura dintre public și poezie, ruptură accentuată tot mai mult de experiența curentelor următoare.

Reliefarea poeziei lui Baudelaire este o mustrare indirectă a facilității poetice de astăzi. Se uită că tot ceea ce se obține ușor în viața ca și în artă — ușor dispare. Deaceia, nu strică din când în când câte-o vizită în atelierul de artă ale înalțășilor.

Cât de departe suntem astăzi când se publică orice, cu o totală lipsă de respect față de cuvântul scris, de timpurile când se dădeau astfel de precepte scriitorilor: „si j'eris quatre mots, j'en effacerai trois!”

GABRIEL TEPELEA

NORA STERLADI

Isidul (mozaic)

NOTE ROMANEȘTI

BORRIES VON MÜNCHHAUSEN

marele baladist german despre care a fost de câteva ori vorba la rubrica aceasta, considerăm poezia drept „un fenomen de selecție a sufletului”. Dar să-i dăm cuvântul, — după revista berlineză *Orizont*: „Poeziile lui A și B — zice B. v. M. — mântuiesc și eliberează inima nicăieri mai bine decât poezia lui Goethe de către poezia lui. Așa se face că el imi explic nevoia lirică și legitimitatea ei mai întâi subiectiv în pura degajare trușască și sufletească de o plăcere sau neplăcere adunată în psihic”. Lumea scrie deci pentru a se elibera de anumite presiuni. Teoria ni se pare a fi prea fiziologică. *Borries von Münchhausen* e, totuși, un remarcabil baladist. Abatele Brémond care nu a scris versuri a impus alte teorii cari, chiar dacă nu corespund întocmai adevărului, sunt mai verosimile decât interpretările științifice münchhausiene. Iată un domeniu în care verosimilul poate fi mai valabil decât adevărul însuși.

Intrebându-se de ce dintr-o mie de „poezii” numai unul singur este poet cu adevărat, același *Borries von Münchhausen* răspunde: „E desigur falsă convingerea că poetul simte mai adânc decât diletanțul. Fals mai este că poetul ar fi mai deștept și mai curat precum... fals este că faptul și valoarea unei senzații ar avea vreo importanță pentru poezia în sine. O poezie despre omorirea unei mame poate fi mai bună decât una despre iubirea de copil, iar versul: „*pe-nic verda este al vieții pom de aur*” e mai frumos și mai adevărat decât descrierile microfotografice ale bătrânului Brocke. Adevărat e numai faptul că nu ne putem închipa un poet fără simțire pasionată, fără înțelepciune autentică, — deci nu deștepăciune și învățatură multă, — și fără moralitate. Și tot adevărat este că nu toate operele de artă se potrivește pentru toate vârstele și gradele de cultură. Esențială pentru poet mi se pare o anumită legătură a lui cu graiul — ciudată și adăpă, o legătură asemenea celeia care propriul său sânge. El simte o *riginea și efectul, umbra și parfumul* cuvintelor, el le întrebuințează făcând impresia că le zămislește și le naște din nou Tot așa de enigmatică și de adâncă este și legătura sa cu formele poetice. Toate acestea sunt pentru diletanți simple lucruri. învățate, lucruri moarte, folclor cum este sarma florilor artificiale. Opțezi la sută dintre diletanții își tipăresc anual poeziile, iar aceștia din vanitate, iubire de bani și din prostie, de oarece ei nu văd deosebirea dintre lucrările lor și poeziile autentice. Nu pot să vadă... Nu face să apreciezi în nici un fel produsele diletanților pentru că, dacă și-ar putea da seama de greșeli, nu ar mai face poezii. Dar nici dintre poeziile poezilor adevărați nu se păstrează, în mod viu, toate în conștiința oamenilor cuști, deoarece până și cel mai mare poet a scris poeme mai mult sau mai puțin mediocre... și deoarece, pentru viața unei poezii, nu este hotărâtoare numai valoarea ei intrinsecă ci și gradul ei de comunicativitate sau, — ca să-i zicem, gradul de aplicabilitate pentru eliberarea sufletească a mai multor oameni. De ce le reușește însă câte odată chiar celor mai evidenti diletanți câte o poezie autentică? Pentru că până și orbul, care scapă fără vrere un glonț de pușcă, poate lovi un silar. Atunci când diletanțul izbutește să prindă o formă externă și lăuntrică potrivită pe măsură posibilităților sale expresive și când acest diletanț este pătruns, în acel moment, de o simțire extrem de intensă și când, în sfârșit, este, tocmai atunci, cu adevărat autentic, simplici și veridic, atunci poate izbucni o poezie adevărată. (Niciodată însă o baladă, o dramă, un roman). Multe dintre poeziile populare cele mai bune se poate să se fi născut astfel. Eu însumi cunosc mai multe poezii bune ale unor oameni cari, de altfel, sunt fără îndoială diletanți; ba am citit chiar de două sau trei ori poezii autentice leșite din pana unor oameni cari nici înalitate nici după aceea nu au înțelepciunea acel instrument pentru asemenea scopuri. Trebuie deci interzice cele opțezi la sută dintre volumele diletanților? Da, în cazul numai dacă se găsește un judecător infailibil. Așeza și pe în urmă, cel puțin, tot așa de rari ca și poezii adevărate, cumva fiind faptul că și foarte mulți poezii se înșală în judecarea poezilor altora. Aș putea cita multe exemple din trecut

O STATISTICĂ

recentă despre reprezentările operelor lui Goethe și Schiller pe scenele germane în sezonul teatral 1940-41 ilustrază în mod de tot semnificativ nivelul ridicat al teatrului german în cel de al doilea an de război cât și ceea ce poporul german de artă clasică. Din statistică reiese că în acest sezon reprezentările din Goethe au depășit, pentru prima dată cifra de una mie, Faust cunosând 368 de reprezentări, Iphigenia 152, Egmont 137, iar Götz von Berlichingen, Geschwister, Clavigo, Stella, Tasso și Urfaust peste una sută. Din dramele lui Schiller *Krieg und Liebe* a finit afișul timp de 327 de reprezentări și *Marie Stuart* timp de 214 reprezentări, Don Carlos și *Hoții* situându-se ceva mai la urmă.

IATA CE SCRIE E. G. KOLBENEYER

despre partea creatoare a tuturor artelor: „Partea creatoare a oricărei arte zace în posibilitatea de a influența asupra vieții efective prin mijloace artistice și prin creații artistice. Arta, prin intermediul acestor constructiv în domeniul reactiv metafizic al vieții omenești... Trebuie să atributeăm artei o funcțiune biologică de extraordinară putere în cadrul poporului, căci partea de creație a oricărei arte este forma care adevărat înfruntă și învinge prin care ajungem nu numai la certitudinea propriei noastre vieți, ci și, dimpreună cu conștiința acestor certitudini, la un raport constant față de popor”.

Wiener Verlag anunță a propiaia egitare, — de către Franz Thierfelder, — a „Istoriei Literaturii Românești” scrisă de d. Basil Munteanu. Se apreciază în mod deosebit „clara și nepătimăsa obiectivitate cu care autorul clasifică și valorifică manifestările spirituale ale poporului său”, cât și „privacitatea celor expuse cari fac din această *Istorie a Literaturii* o lectură deosebit de pasionantă”.

Tr. Ch.

Insemnare

Nu mă cunoști? Eri am ospătat cu privilegiorile
Din pâinea amurgului bună ca privirea Ioanei.
Și cu mâinile visului pe toate viorile
Am cântat, trist ca un prohod, primăverile toamnei.

Peste ochi, peste florile de zăpadă, ciobehinele luminii
Iși alerga diminețile ca'n apele Bistriței aprinse
Mi-era gura mai amară ca fierrea, limba ca tăciunii
Și cu abecedarul dragostei umblam după tine.

M'au oprit prietenii lângă feștile altor ochi, streini
Nu ca ai tăi, frumoși ca de căprioară ostentă...
Când seara-și curăță de omizi cășii rodii, plini
Te așteptam cu mandarina bucuriei deșcojită...

CONST. ENE

Balada argonaufilor

Intr'o zi prieteni,
Intr'o zi
Când și stelele s'or oșii
Vom pleca spre făruri și spre ceață,
Vom pleca, prieteni, într'o dimineață —
Vom uita pe Rilke și pe Valéry
Intr'o zi prieteni, intr'o zi
Când spre noi atâtea toamne s'or pomi
Nici un vis aproape nu va fi
Intr'o zi cu ploaie, intr'o zi...

Nu va plânge nimeni după noi,
Nicio stea măcar nu ne va plânge —
Singuri visul, singuri ni-l vom strânge
Intr'o noapte când vom fi strigol.

Va cânta o geomandură speriată
Lângă târnu unde se necară ami
Cu lumini și străluciri de-așată,
Cu pământul greu ca bolovanii.

Nu va slutura batista albă până
Lângă zare nicio fată brună, nicio fată
Să ne înindă ca măcar o mână
Cu lumini și cîntări de vată.

Nu vom mai vorbi de vin și de femei
Vom porni cu mersul lebedei
Oglindind în apă altă lume —
Vom porni, prieteni, fără cântec,
Fără vis, fără corăbii, fără nume.

Apăsați și roși de închisoare,
Numai pașii vor rămâne n timp
Să ni-i roadă flecare anotimp:
Vara, toamna, iarna... fiecare.

Și din visul ce-a crescut odată
Ca sub luieri curpenel de viață,
Va cîștia o mână minunată,
Va cîștia din oase o troiță.

Vor cânta copiii cântecul de-acum,
Cântecul ce-l făurim pe drum —
Intr'o zi, prieteni,
Intr'o zi
Va veni un crainic ca să spună
Câte frunzi căzută pe sub lună,
Câte frunzi de soare-cu sângearat
Și din jertfe s'au cuminecat.

Când vom fi departe,
Intr'o zi,
Peste toamne, peste ani
Va veni o fată,
Va veni
Să se roage pentru cei plecați...
Va veni o fată din Carpați.

Iar în slova unui meșter de cuvinte
Peste ani, vitonii, peste scrumuri,
Șe-or aduce și de noi aminte
Că am durat în vecuri alte drumuri.

Intr'o zi, prieteni,
Intr'o zi,
Când și stelele s'or oșii
Vom pleca spre făruri și spre ceață,
Vom pleca, prieteni, într'o dimineață,
Vom uita pe Rilke și pe Valéry
Intr'o zi, prieteni,
Intr'o zi albă zi.

RADU PĂTRAȘCANU

NOTE ROMANEȘTI

EPIGRAMA E UN GEN

în care numai foarte puțini reușesc cu adevărat. D. A. Bolohan autorul unei plăchete de versuri epigramatice (Cătrele mele), apărută la Cernăuți în 1937 și poetul unor foarte abile cizelate sonete pe cari le cunoaștem, parțial, din *Bucovina literară*, a cunoscut și un volum masiv de Epigrame (București, tip. Bucovina). Dacă nu pot umbri gloria unui Cincinat Pavelescu, aceste epigrame ale d. lui A. Bolohan nu sunt nici mai rele decât produsele la zi cele mai bune de la un timp, până și paginile literare ale unor ziare din Capitală.

DRUMURI

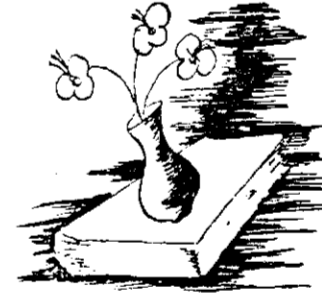
marele poem al d. lui Mihai Beniuc publicat în *Revista Fundațiilor Regale* (Iunie) ascunde un formidabil fond psihic nerăzbutat al autorului. Dens și vehemente ca un fulger, versurile: „Voiu îmbrăca în negru De sus până jos Singurătatea-mă. Ca luna August Voiu plânge cu jerbe de stele. Dă grai de acum, dure-mea mea superbă, Fântânilor de cântec închise ca 'ntr'un miez de munte în sufletul-mi adănc. Răsuna iar corul de moarte Străbătorilor al ritmurilor mele. Vă deșofaiți, vă deșofaiți în măreția toamnei. Ultime visuri!” au ceva din măreția tragediilor antice. Poemul d. lui Mihai Beniuc se situează ca și *Noaptea creației* scrisă de Anisoara Odeanu, printre realizările cele mai aie literare noastre actuale.

STUDIUL

„Probleme de construcție în dramă” pe care-l semnăază, în același număr al *Revistei Fundațiilor*, d. Ovidiu Papadima, se încheie cu aceste semnificative pasagi: „Din toată dezbaterea ei sperăm că se va desprinde concluzia — căreia căutăm să-i slujim, pe linia clar vizată de mult a profesorului D. Caracosteiu — că cercetarea operelor de artă poetică nu mai poate rămânea la învechitele recuzite, cu care ea se practică de către critica românească, încremenită pe linia unui fals maioriscianism. Chiar pricină numai în sine, opera de artă poetică apare ca o complexă și totuși severă unitate, în care momentul sufletesc al creatorului ajunge una cu ultima fibră de expresie, prin caracterul structural al operelor de artă”.

„BIBLIOTECA UNIVERSITARĂ”

inițiativa a *Fundației Regale pentru literatură și artă*, s'a simțit de mult nevoia unei biblioteci de largă vulgarizare științifică adaptată nevoilor publicului românesc.

mănesc. De aceea trebuie să subliniem în cel mai clovențit termen, inițiativa luată de *Fundația Regală* pentru literatură și artă, care a creat „Biblioteca Universitară” pentru a pune la îndemâna tuturor cetățenilor cărți folositoare pe un preț redus. Tînând seama de necesitățile de cunoaștere și de informare a publicului nostru cetățean, *Fundația Regală* pentru literatură și artă, a tipărit în cadrul acestei biblioteci, în trei cărți aparte, cercurile întreprinse ani de-a rândul de d. profesor I. Popescu-Voitești, privind Noțiuni de geologie I; Petriul românesc II și Sarea regiunilor carpatice românești III. Aceste lucrări ale d. lui profesor dr. I. Popescu-Voitești, care este una din cele mai autoritare figuri științifice dela noi pentru cercetările făcute în legătură cu studiul pământului românesc, — permit nu numai împlinirea unei gol în cultura noastră, necesară întrerutului în primul rând, dar servesc chiar și știința românească. Primele două volume („Noțiuni de geologie I” și „Petriul românesc”) se și află în vitrinele tuturor bibliotecilor din Capitală și țară.

REVISTA FUNDAȚIILOR REGALE

și urmează, nezdroncănată de poezivnicii materiale, drumul de primă publică culturală și literară a țării. Ca întotdeauna și sumarul pe luna Iunie ne surprinde cu contribuții excepționale: D. Caracosteiu (*Metoda identificării istorice în folklor*), Mihai Beniuc (*Drumuri*), Al. Popescu-Telega (*România văzută de spaniol*), N. Davidescu (*Versuri*), Al. Răducanu (*Parz*), Ion Ștefan (*Biografie și coadă*), Hora Niulescu (*Versuri*), Aurel Chiriac (*Versuri*), Ovidiu Papadima (*Probleme de construcție în dramă*). Revelatori sunt *Textele și Documentele*, *Comentariile* critice.

SAECULUM

revista de filosofie condusă de d. Lucian Blaga ajunsă la nr. 3 de apariție (Mai-Iunie), are următorul cuprins: Mahatma Gandhi, cum l-am cunoscut (L. Blaga), Creație în filosofie (Edgar Păpu), Vco: dela idealul umanist la concepția „educației eroice” (Giovanni Villa), Dela dialectică la existențialism (Zevdeji Barbu), Marginalii engleze (Ovidiu Drimba), Viziunea poetică a lumii în opera lui Marcel Cănel (George Hangaru) cât și *Recenzii și note semnate de d. n. Z. Barbu, V. Iancu și (Lucian) Blaga*. Atragem atenția, în mod special, asupra notelor: „Dela Grama la tipul Grama”, „Șantajul și injuriile în cultură” și „Filosofia și specialității”.

CETATEA MOLDOVEI

revista ieșană de probleme actuale, literatură și critică, rivalizează ca volum, cu *Revista Fundațiilor Regale* D. prof. Gh. A. Cuză poate fi mândru în această privință. *Cetatea Moldovei* a mai înțeles să strângă în jurul ei și o seamă de foarte valoroși colaboratori. Th. Simenschi, George Lesnea, Eusebiu Camilar, Ion Buzdugan, Lecca Morariu, Arthur Gorovei, Petre Stăni, D. Iov, ca să nu numărăm decât pe cei mai de frunte, îi fac numai cinste. Eusebiu Camilar este, fără discuție, o achiziție de prim rang. Și *CETATEA MOLDOVEI* ar putea fi revistă cu adevărat mare dacă nu ar cădea, cum este cazul cu „*ridicarea drapelului literelor românești*”, în cursa unor oameni de rea credință. Făcând această însemnare, nu înțelegem să știrbim, cătuși de puțin, din frumusețea e. literară și documentară.

D. MIRCEA ELIADE

publică, în marele săptămânal mdrăren „El Espanol” (nr. 27), un interesant studiu intitulat: „DOR nostalgia romană”. Traducem această concluzie: „Fără un cuvânt bogat în valori metafizice — sentiment de singurătate cosmică, dorință arzătoare de vreau țuara real sau ireal, etc. — dorul își pierde contactul cu realul și rămâne irradăinat în concret. Fie că este vorba de ceace a fost, de pasune sau dorință, sete sau foamă de experiențe tangibile, toate acestea sunt exprimate în limba română prin termenul pe care l-am analizat și care se convertește în expresia totală a nostalgiei a sentimentului care cuprinde ființa umană în întregime complexității sale. Când un român spune că-i este dor de ceva, să fi sigur că în acel moment dorește respectivul lucru cu întreaga sa ființă, integral, cu trupul și cu sufletul, cu carnea și cu osul după ferietă și puternică expresie unamunescă. Tot într'un ziar spaniol și anume în *saragosanul Amanecer* (nr. 2102), d. Em. Bucuță iesește un mare foliion despre Viața noastră culturală.

PĂGINI LITERARE

revista de numele căreia se leagă multe și frumoase începuturi și realizări, face, în numărul ultim, exces de cronici. Încalte dacă această cronică ne-ar informa asupra mișcărilor literare din provincie.

V. JELERU

EXPOZIȚIA GEORGE LÖWENDAL

Cazul pictorului Löwendal este — cum ar spune, cu acel aer pătruns și misterios, camaradul nostru intru iubire de artă Nica A. Amza. — un caz complex. Actuala sa expoziție improvizatată în grabă la „Universul”, ne arată o serie de lucrări curioase și înegale, care au avut darul să suscite entuziasmul unei distinse literate. Intr'un ziar din Capitală cu data de 8 Iunie, LUCIA DEMETRIUS (cu al cărui nume modestă, noastră semnătură a avut cinstea să fie confundată) îi consacără pictorului Löwendal, un articol de neobișnuită căldură în care domnia sa face o serie de aprecieri, care, lăsând laoparte faptul că sunt enunțate clar și concis, ar putea prin ele ce afirmă să arunce o grea îndoială în sufletul prietenului. Intre altele LUCIA DEMETRIUS scrie: „Löwendal a depășit problemele de tehnică picturală, stăpânindu-le”, alăturarea lui de GRIGORESCU și ANDREESCUS se va face mai târziu”. LUCIA DEMETRIUS mai crede că substanța unei arte este una și aceeași pentru toate artele (subliniez eu). Baronul pictor de LÖWENDAL este un virtuoz al desenului (chiar dacă acest desen este uneori neglijat, domnia sa nu poate stăpani problemele de tehnică picturală, pentru că nu le exercită, nu le pune în practică, domnia sa nu pune probleme picturale, pur picturale. Singurele probleme care le rezolvă strălucit sunt acele de documentar, analiză, decorativ...)

Chiar dacă domnia sa ar pretinde a cunoaște tot ceea ce preocupă azi lumea plastică, ca este în curent cu tot ce se face, domnia sa în ceace ne arată dovedește alte preocupări. Numițiile cum voiți: „Interesante, admirabile, superbe”, orice superlativ îl admitem, dar să fim bine înțeleși — nu de pictural,

de tehnică picturală — suntem convingși de asta. Taria pictorului Löwendal constă chiar în acele chipuri disecate în chip de planșe anatomice, redând trăsăturile umane adâncite răpos „ca niște hărți geografice”. Indată ce domnia sa voește s'o dea prin „atmosferă”, „sfumato”, „modelare” ca în portretul lui LIVIU REBREANU devine impersonal, oarecare... Domnia sa n'are curajul să ațuze caracterul individului, a trebuit să fie acele extraordinare, miraculoase tipuri de Bucovineni cu plete, care prin ei înșiși sunt o vie pilă de semnificație pentru ca acel ce copiază — în speță pictorul LÖWENDAL — să dea învețabil, o lucrare magnifică.

Alăturarea făcută de d-ra DEMETRIUS cu ANDREESCU și N. GRIGORESCU este mai mult ca prematură, este imposibilă, întrucât pe acești doi pictori îi caracterizează „picturalul” nu documentarul.

Cât privește substanța artei plastice, dacă i se pot găsi analogii ser-oase cu

muzica, apoi cu „literatură” e un adevărat antagonism, întrucât „literarul” răspândit în pictură este tocmai ceea ce omorâre plastică și bine înțelese ceea ce publicul gustă mai cu poftă, confundând anecdota, obiect fotografic redat cu pata bine așezată de culoare care-i scapă. Vaporosul, imprecisul, îl numește „poezie”.

Chipurile pictorului LÖWENDAL denotă toțiș o personalitate care s'ar putea complex realiza în decol de teatru, afis, ilustrație și mai ales — pentru numele lui Dumnezeu de ce nu o face? — în gravură; dăltă, căuțasele de tăiat în lemn, piatra lithografică îl chiamă, îl așteaptă ca pe Mesia. Este un mare păcat că nu se încumetă, să la aceste instrumente atât de mult făcute pentru domnia sa, s'arvînd căt colo pensula și păcătoasele tuburi de ulei care-i sunt potrivnice.

Foarte bine face că-i permite să picteze acele portrete de „burghezi” slabi, grași și multipli decorati. Foarte bine, căci aceste portrete unde nici un natur și nici o unghie nu este uitată aduc parale. Ori, pictorul trebuie și el să trăiască, nu poate muri de foame de dragul artei. În cămăruța sa însă, de parte de ochii lumii, albul și negrul aceste infinite resurse, cu infinite și măestre rezonanțe îi pot deschide porțile unui rai în care cu adevărat ar putea deveni un *Dostoiwski* român al „gravurii” nu al picturii așa precum glășue cu entuziasă potiere LUCIA DEMETRIUS. Câmpul culorilor și al picturalului este în România supra-încărcat, avem colorști prea mulți și „materie” berechet, câmpul gravurii însă, minunat și vast, este prea puțin cultivat; de ce să nu profite acel care ar fi cel mai nimerit să-l cunoască?

Cronica plastică

Ni s'a semnalat la școala de arhitectură, o extrem de interesantă expoziție despre care vom vorbi neîntârziat, în viitorul nostru articol.

Pentru a fi la timp gata cu cronica aceasta, am fost numai la „Căminul Artei” unde ne-am delectat privirile cu acele prea frumoase afișe expuse. Ce admirabilă, ce minunată lecție pentru cei ce socotesc afișul artă minoră. De cât o artă majoră nepută la punct, prefer de un milion de ori o artă pînora perfect realizată.

Lecții de desen, de punere în pagină, de compoziție și chiar de stil, pot da oricui aceste superbe afișe, cu totul și cu totul incântătoare, așa cum s'a exprimat un trecător intrând în expoziția denumită „PARIS 1900” dela Căminul Artei.

Scilicitoarea introducere a catalogului comentează lucrările expuse și ne împărtășește și unele nedreptăți cum este denumirea de „detestabilă” aplicată anului 1900. Denumire curentă, ce e drept, a aceluia an, dar profund incorectă. Acel 1900, l-am chema azi adorabil atât de fecund în oameni de artă și talente. Se poate un mai delicios lucru decât „divanul japonez” a lui Toulouse-Lautrec. Un desenator mai savuros ca Léandre? O dizează mai fermecătoare ca Yvette Guilbert? Și atunci când se consacra impresioniștii, și mijea falma marelu Cézanne! Iar acele neînchipuite spectacole cu „Frencheanean” cu „Cake-Walk” dela „Moulin-Rouge” și atâta vibrantă veselie se pot compara cu infamii ani, din ziua de azi?!

Tempi passatti! Tempi passatti di glorie e di belleze! Pe care-i privim cu înduioșată încântare și cu cât regret...

LUCIA DEM. BALAESCU

Aventura

de MIRCEA PETALA

Bob Dragoș închise cu băgare de seamă ușa biroului și își scoase fără nici o trageră de inimă paltonul. Avea o imperceptibilă satisfacție că nu-l văzuse ușierul și exita acum: să rămână, sau să lăsa din nou în oraș? I se părea că până și omul acesta l-ar fi cunoscut gândurile și poate l-ar fi compătimit. Nu vroia asta! Avea eștioni urgente care trebuiau rezolvate. Și ar fi fost bine să aibă mintea liberă de orice altă preocupare. Acum nu se mai putea gândi la treburi. Știa atât, că la această oră matinală, Dușa se plimba pe stradă cu Lazăr Lunguleac, despre a cărui sosire în oraș el nu aflase până atunci nimic. Stabili precis ora când îl văzuse de departe: nouă fără un sfert. Se opri locului în parc, pironit de apariția siluetei atât de familiare, descoperi aproape în același clipă pe omul scund care o însoțea și simți inima săvâlcindu-i scurt. Surâse. Dar imediat avu un moment de revoltă, de revoltă pentru el, pentru slăbiciunea imensă de a nu putea privi cu indiferență un fapt care, la urma urmei, ce însemnătate putea avea? Acuma îi părea rău că nu se îndreptase spre ei cu aerul acela surprins, dar mulțumit că vede prietena pe care o iubea atât de mult, însă numai arborând această mulțumire, pe care în clipa aceasta n-o încerca. Ah! Dacă ar fi putut despica lucrurile metodic, ușor, desigur că ar fi surăs de frământările, de presupunerile, de toate temerile lui. Dar el o iubea pe Dușa și gândurile îi alergau ca niște telegari slobozi, pe un drum plin de gropi. Nimic, nimeni care să le strunească, să le rănduiească, să le pună într'un mers potolit, pe drumul cel bun. Ar fi trebuit să lupte cu el, să-și spună: „liniștește-te omule, pentru Dumnezeu! ce s'a întâmplat atât de grav de nu-ți mai găsești locul, aprinzi țigăre dela țigare, te frământă fără să știi ce vezi face în clipa următoare? Căci știa că nu va mai fi bun de nimic toată di-

hotea. Ar fi vrut în clipele acelea să se pedepsească, oferindu-se primei țigănci care l-ar fi solicitat o noapte și de multe ori ar fi dorit — dacă lucrul acesta ar mai fi fost posibil — să-și înabuse dragostea printr'o nouă dragoste. Imposibil să-și stăpânească mișcărilor sufletului. Ah! și acest Lazăr Lunguleac care îi răscolea acum suferința, și-și punea din nou semnătura pe ea! Ce vroia în definitiv acest om, care avea în inflexiunile vocii accentele tipătoare ale unui păun? — Domnule Inspector, v'a căutat Carășul la telefon. — Cine era? — Dumnișoara dela uzine. Mi-a spus că o să sune mai târziu. — A! Dela uzine...

...Ce vroia înșfârșit și Lazăr Lunguleac și caraghiosul acela de Rudi Trofin cu nume de clown și Vintilă Savu cu mica lui cocoșă măestrită ascunsă de fasonul hainelor sportive, ce vroiau toți oamenii aceștia care îi confisecau unora pentru o zi întreagă, intimitatea Dușei lui? Și cu ce drept ar fi putut să-i trimită el la plimbare? Dacă ea îl chema, ce putea face el, decât să-și alunge gândurile, să-și strivească sufletul. Bănuia că totul ar fi fost inutil. Nu încercase niciodată, dar ar fi vrut în clipele acelea de cîudă să-și întunece iubirea prin nu știu ce beție a simțurilor, să simtă cum evadează din el fantoma sufletului prin cine știe ce degradare a inteligenții. Inseși gândurile acestea nebune, acest bici dat imaginației lui de tot ce venea în atingere cu Dușa în clipele acestea, era poate semnul că o iubea. Știa că aceste gânduri sunt înșelătoare, dar trebuia să se înșele, avea nevoie să încerce orice altceva, nu cu prea multă speranță, aproape fără nicio, să caute un refugiu în întunericul în care toate temerile, toate încordările lui ar fi fost amorțite măcar un timp. Ocaziile care i se iviseră până atunci fuseseră înlăturate prin inaderența lui la aventura trecătoare și poate și pentru faptul că nu fusese atras de acea forță magnetică puternică, cel puțin egală cu a Dușei. Nu căutase eliberarea cu nici un chip, deși în clipele de turburare a cea de azi, ideea îi încolțise în minte răzbuțătoare, copilărească, caraghioasă. Chiar vocea catifelată și insinuantă a acestei necunoscută domnișoare dela uzine din Carăș și toate deseile ei cochetării, îi stimulase această idee și i-o ținea trează.

— De ce nu veniți mai des la noi? Aș vrea să vă cunosc. — Pentru vocea asta frumoasă a dumitale și eu aș vrea domnișoară. Aș vrea mult... Nicu nu știi cât aș vrea!

Știa acuma. O chema Aurora și era tânără. Glumise cu ea în toate convorbirile și se stabilise astfel o intimitate care ar fi făcut cunoștința și ușoară și lipsită de balastul începuturilor. O bănuia frumoasă, vie, fără prejudecăți, pripășită în acel mic orașel, de cine știe ce vitregie a soartei. Îi fremetă sufletul acum ca frunzișul unui plop. De atâtea ori își spusese că se va duce odată s'o cunoască, cu aerul unui vechi prieten și aventura aceasta îi va ușura povara sufletului. Se va duce azi, se va duce hotărât, ca spre un izvor de mult căutat. Simțea artificialitatea acestei porniri, dar nu se oprea prea mult la ea. Știa că orice s'ar fi întâmplat, sufletul i s'ar fi prăvălit mereu înapoi, dar spera că realizând chiar aventura trecătoare, tortura îi va fi mai mică, mai ușoară.

Unde o fi acuma Dușa? Cât va mai sta Lazăr Lunguleac și ce căuta el aici? Poate în clipa asta ea uitase chiar de existența lui, trăsece cu buretele pe tabla amintirilor ca să scrie azi cine știe ce nouă frază. Ah, cât ar vrea ca atunci când își va aduce aminte de el, el să fie departe, în căutarea apei vii care să-l purifice și să-l mântue. Ca frunzișul unui plop îl fremetă sufletul. Se făcea că nu bagă de seamă nevăzuta mână care-l trăgea înapoi de pe drumul întorțit pe care vroia să așeze. Îi răsună în urechi vocea îndepărtată a necunoscutului: „vino, cred că n'o să-ți pară rău, vino cât de curând”, în timp ce întreabarea Dușei îi muștra și îl stingherea: „pentru ce?”

Autobuzul pleca la unsprezece. Ridică receptorul și ceru uzinele. Îi spuse că vine, că la unu este acolo și la

explozia de bucurie a fetei, răspuse cu entuziasm, cu o frenetică dorință de a sosi cât mai repede, stabilind modul și locul de recunoaștere. Făcea toate acestea cu o imensă strângere de inimă, cu o mare scârbă de sine și cu o surdă dorință de a anula toate aceste intenții, dacă Dușa ar fi venit să-l scoată din încăleca gândurilor și să-l aducă la lumina curată a zilei.

Scurta convorbire dela telefon fusese promițătoare, știa că va putea propune orice, era încă ațâțat de curiozitate, dar cum ar mai fi vrut să apară în clipa aceasta Dușa lui, cu figura ei surzătoare, limpede, bună! S'ar fi rușinat atunci ca un copil prins cu mâna în borcanul de dulceată, ar fi șters din minte toate presupunerile, toate planurile.

Până la unsprezece, mai era o oră. Aștepta, incapabil să facă ceva. Simțea cum îl copleșește incetul cu incetul o mare tristețe. Un val de căldură îi năvălise în piept, se urcase spre gât, dându-i o vagă durere. Îi venea să plângă. Rând pe rând trecea dela această stare, la cealaltă, de dorință a evadării, a fugii. Ce va zice Dușa când nu-l va găsi? Va înțelege că această plecare neaunștată este replica pe care i-o da el? Îi va părea rău, va fi indiferentă?

Timpul trecerea. Telefonul sună ascuțit, făcându-l să tresară. Nu era Dușa și n'avea chef de vorbă. Plecă la autobuz și spuse în treacă ușierului că se duce la uzine, la Carăș. Omul îl privi mirat, iar lui Bob i se păru că surprinde în privirea lui un început de milă, ca și fața unui bolnav. Dar plecând, el consimțea la toate forțele secrete care-i frământau inima, cu un fior de teamă și de bucurie.

Mașina înainta acum pe străzile strâmte ale orașului, ca să lăsa în șoseaua mare. Curând gonia dealungul ei cu un zbrământ lung și uniform. Zgomotul îi mângăia gândurile anesteziate, ca o mână caldă și binefăcătoare. Cămpuri brăzdate, arbori desfrunziți, oameni lucrând prin țărini fugeau ca săgeata înapoi și cu ei fugea și se întorcea de unde plecase, întregul suflet al lui Dragoș. Se lăsase peste întinderi o ceață ușoară ca un abur, din care apăreau în fund, pe stânga, vârfurile pleșuve ale munților. Bob se ghemui în rașlanul lui moale, amintindu-și de acele dese călătorii în străinătate, în care singur în compartiment, privea cu o totală detașare monotonia liniștoare a decorului, ori brustile schimbări de peisagiu. Din când în când i se părea că plutește cu o barcă în voia valurilor, indiferent la orice i s'ar fi întâmpat. Apoi scopul călătoriei lui îi apărea precis, tulburându-i visarea și înviind-o. Va merge direct la unica cofetărie din centrul orașului, va cere o cafea și va aștepta. Pe urmă, va vedea... Își aminti că pentru ora prânzului convocase la el personalul din birouri și că plecase fără să le spună nimic. Nu putuse să prevadă această plecare și era prea tulburat să-și rânduiască treburile. Tristețea care îl copleșise se impletcea cu un vag dar fals sentiment de detașare, de mândrie de a fi el stăpânul gândurilor și acțiunilor lui. Acum când mașina era atât de aproape de ținta călătoriei, știa sigur că orice prilej de a renunța și a se întoarce, nu l-ar fi luat în seamă.

Orașul apăruese brusc în față, cu ulițe strâmte și case pipernicite. În piața centrală, trecătorii puțini grăbeau spre case. Uzinele îi duceau o viață proprie la marginea târgului, iar din localnici, Bob nu cunoștea pe nimeni. Cofetăria era mică dar cochetă. Se instală lângă fereastră, adulmecând aburii cafelei fierbinți. La ora aceasta era singur acolo. Pe trotuarul celălalt, apăru silueta elegantă a unei femei. Tresară. Îar când femeia aceasta frumoasă trecu prin fața lui, i se păru că surâde și fu sigur că e Aurora. I se făcu în inimă un dulce vid. Puțin incurcat, așteptă să se întoarcă, mulțumit că imaginația lui nu-l înșelase. Dar aproape în același clipă intră în cofetărie o fată măruntă, cu priviri scoditoare, care veni drept la el. Purta o bască aruncată strengărește spre ceafă și o vulpe galbenă autohtonă și ciufulită, cu un cap ce se rânjea pe umeri.

— Domnul Bob Dragoș? Sigur eram... Ce bine îmi pare că ai venit!

El se ridică, strânse mâna care i se întindea și o invită să se așeze. Avu senzația bruscă de topire, ca un bulgăr de zăpadă aruncat pe jărătic. Poate dacă în clipa

aceea ar fi avut forța necesară, ar fi fugit, lăsând totul baltă, fără nici o explicație. Nu știa precis de ce. Poate din cauza contrastului izbitor dintre cele două femei văzute aici la interval atât de scurt, care-i revela categoric condiția de a-și materializa resentimentele și aspirațiile lui sentimentale. Sau poate din neputința de a-și aduna gândurile îndreptate mereu spre Dușa. Iar fata asta care i se adresa atât de sigură de ea, îi omorise din prima clipă iluziile. Senzația aceasta de topire îi urmă repede o căldă bucurie interioară, care dură însă foarte puțin. Îl cuprinsese disperarea.

— Ah dragă, dela douăsprezece nu-mi mai găsesc locul. Știi, mi-am luat concediu azi. Mi se părea că timpul trece grozav de încet, că n'ai să mai vii. Ia zi îți plac?

— Cum să nu, domnișoară! — Era aceeași voce limpede, caldă, vioae, dela telefon, dar imaginația lui se servise de timbrul ei, atribuindu-o unei făpturi gingașe, alta decât aceasta. Fata se îmbrăcase cu o grije și cu o lipsă de gust înduioșătoare. Se vopsise mai mult decât trebuia și se împroșcase cu o apă de colonia greu de suferit.

Ce făcea acuma Dușa lui? Fata îi vorbea aproape fără oprire, el răspundea monosilabic, dar nici o clipă nu se mai putea desprinde de imaginea muștrătoare a Dușei. Îl cuprinsă o mare scârbă de el, ca după o beție cu un vin acru și cu femei miserabile. I se părea că rarii trecători de pe stradă îl priveau cu atenție și cu ironie. Cum putuse avea această copilărească și fără de sens pornire, să plece la o aventură de acest fel?

Vântul ridică afară trâmbe de praf în snopuri dese. Avu senzația netă că e murdar, că totul se lipește de el. Dacă ar fi fost realizabilă, singura lui dorință acum

minea. Iar dacă ar fi coborât din nou ea să-i întâlnească, așa, ca din întâmplare, cu cât ar fi putut micșora toată frământarea lui de acum? Știa precis că Dușa de care se despărțise ieri în stradă, după ce pe neașteptate îl sărutase repede, fără să-l pese că ar putea fi văzută de cineva, îi va telefona: „Bob! sunt cu Lazăr Lunguleac, care a sosit azi, trecem mai târziu la tine să te luăm la prânz, cu mama, vrei? Atunci de ce să plece iar, neștiind nici măcar încotro s'o apuce, ea să piardă și clipa de dulce așteptare a telefonului, în care vocea Dușei vibra caldă și puțin îngroșată.

O iubea. Uneori îi era necaz că lega de sentimentul lui o nefericită și permanentă dorință de a fi singur cu ea, de a o simți aproape, de a fereca ușa pe dinăuntru zile întregi, așa cum făcuse săptămâni deardând în primelore lunii de cunoștință și de vacanță, acolo, pe malul mării. Crezuse atunci că va fi o ușoară, o simplă aventură. Dar când văzând-o mereu, în fiecare zi, în orașul lor, i se părea că o vede pentru prima dată și că pentru prima oară descoperise această grațioasă figură spiritualizată de jocul viu al inteligenței, știu sigur ce se întâmpla cu inima lui. Nu-și amintea precis cum se infiripase această dragoste, dar știa că dorea mereu s'o revadă. Pe urmă, viața lui de singuratic se colorase, se învise, descoperind marile bucurii și tristeți. Nu putea să se însoare, căci ea era legată de un om care își prelungea într'un sanatoriu o groznică și amărâ existență. Nu se putea și nici nu îndrăznise să vorbească de asta.

Nouă fără un sfert... Nu ieșea Dușa niciodată atât de devreme. Drumurile ei la sanatoriu erau în preajma prânzului, ori seara. O însoțea mai cu seamă seara în aceste lungi curse așteptând-o afară, oricum ar fi fost vremea. Se întorceau amândoi ținându-se de braț, fără să-și vorbească prea mult, purtând fiecare în suflet poate o vagă părere de rău, ori o surdă fericire. S'a opreau uneori la ferestre luminate, se uitau prin încaperile sărăcăcioase ale mahalalelor, zâmbindu-și cu înțeleș.

— Așa-i că și ție îți place să te uiți prin case?

Toate casele, toate locurile acestea le erau prietene și-i priveau cu complicitate. Pe o stradă prăfuită din drumul gării, se opreau la o cărucumă cu o mică odăde izolată. Simțeau amândoi nevoia să se vadă mai repede la lumină, să-și prelungească timpul rămănerii împreună, chiar și aici, în fața unui pahar pe care îl sorbeau de cele mai multe ori în silă. Și pe urmă... Intinericul cobora moale, vătuit, dens. Lumini rare se aprindeau în drumul întoarcerii lor, undeva pe o stradă paralelă suna clopotul unui tramvai, ca o chemare sau un îndemn. Mergeau cu pasul grăbit, unul lângă altul, îmbrățați de umbră și tăcere. Se despărțeau de ea cu greutate, prelungind și singur clipele petrecute împreună. Alții, pe vremea rea, o aștepta în trăsură. Se înapoiau pe un drum ocolit, în afara orașului, ca și cum ar fi plecat într'o lungă și minunată călătorie. Farul vreunui automobil sau scurtele izbucniri de lumină ale caselor îi surprindeau străni în fundul trăsorii, într'o căldă și legănată îmbrățișare. Unul lângă altul reditau aproape în fiecare zi o dragoste de adolescenți dintr'o Duminică în care ceasurile până la întoarcerea la școală treceau prea repede și în care clipa intrării în internate le rodea grea, ca un lacăt enorm. Nu se puteau lipsi nici deprende din prelungile lor hoinăreli, după cum le-ar fi fost cu neputință să rămână numai la ele. Știau sigur acum amândoi, după trecerea vremii, că realizaseră împreună clipele cele mai minunate ale unei iubiri care nu-și pierdeuse nimic din marile emoții ale începutului. Dar arareori, când, așa cum se întâmpla azi, minunata lume a emoțiilor și gândurilor lor era suspendată de sosirea celor câțiva prieteni ai Dușei, Bob Dragoș simțea că între ei doi se ridică niște forțe imperceptibile, care le modifică suprafețele sufletului, așa cum o adiere nevăzută încrețește luciul calm al unor ape adânci. Îi măsura fiecare gest, îi cântărea cuvânt cu cuvânt, simțind nevoia unei siguranțe interioare, care în împrejurările acestea îi lipsea. I se părea că e ridicol, că în jurul lui se țese o pănză de ascunzișuri și minciuni, că înșfârșit cineva nevăzut din umbră ho-

Folclorul - oglinda neamului nostru

(Urmare din pag. I-a)

Dumnezeu, a zănelor și a naturii, în versuri a căror muzică litată, fină nuanțare și mișcătoare poezie din păcate este în întregime pierdută pentru cel ce nu le poate înțelege în original:

Coșlășul tău,
Pruncușorul meu,
Vînă-i Dumnezeu;
Tu cum l-ai lăsat
În put
Desfășat
Zănela c'or trece,
La el s'o întrece,
Și l'or aplice...
Tată că i-or da;
Ninsoare d'o ninge,
Pe el mi l'o unge,
Pe când or ploa,
Pe el l'or scâlda;
Vânt când o sufla,
Mi l'o legăna,
Dulce legănare,
Pân' s'o face mare.

Varianta românească însă nu se sfârșește cu jertfa făcută și cu duccerea la bun capăt a lucrului. La sfîrșirea mînistirii, Voevodul întreabă pe meșter dacă ar putea să facă ceva mai frumos decât acesta. În setea lui creatoare, Manole, care este tipul unui mare artist, veșnic aspirînd spre noi frumuseți de artă, răspunde

afirmativ. Voevodul poruncește să se îndepărteze scările, iar Meșterul Manole, lăsat pe acoperișul mînistirii și să nu poată face o altă mînaștire mai frumoasă, își construiește, ca un nou leac, aripi de zîndriță, încearcă să zboare până jos, dar cade și moare. Se vede, așa dar, că geniul popular românesc a ridicat balada în care se află motivul așa de răspîndit în Balcani al „jertfei zidirii” la valoarea de simbol al creațiilor artistice și al sacrificiilor pe care acestea le implică pentru artist, așa cum nu se află la nici un alt popor. Evident, sunt împrumuturi din literaturile populare învechinate, aici ca pretutindeni, dar chiar faptul că le-a făcut arătă o certă înclinare generală spre producțiile de artă; iar anume ce alege și modifică pe care le introduce instinctual poporul sunt relevante atât pentru darurile naturale de creație artistică ale poporului român cât și pentru cunoașterea sufletului său. De aceea, exemplul baladei Meșterul Manole este foarte instructiv. Căci după cum s'a văzut, n'a fost vorba în el, ca în toate creațiile literare populare românești, numai de rafinamentul expresiv al vocabularului și imperfecțiunile cuvintelor, care pentru străini este totdeauna atât de greu de prins, ci de o selecție a materiei, de o motivare psihologică superioară, de o umanizare, de o construcție mai logică, mai armonioasă și de o idealizare a tuturor aspectelor, care vorbește mult despre instinctul artistic al poporului român și despre concepția sa de viață. G. C. NICOLESCU

era să se scufunde în bae și să adoarmă până a doua zi, în patul lui. Ce femei putea fi aceasta care se agață la telefon de oameni necunoscuți, pe care-i simt necăjiți și-i pun pe drumuri, să-i prindă în capcană? Cum puteau fi pe lume astfel de femei? Și cum nu putuse să-și dea seama că numai o femeie urită ar fi putut face asta?

— Acum mergem la mine, nu? Pe tanti am expedit-o. Zic: tanti dragă, dumnezeu să nu vii până diseară. Are ea niște babe, face poker la un leu.

— Nu domnișoară! Mergem să ne plimbăm deocamdată. Am venit doar să te vad și trebuie să plec repede înapoi. Cum o să merg eu la dumneata, să te compromit? Ce spui? N'am autobuz până diseară? Nu se poate! Asta nu se poate!

Se ridicară amândoi deodată și ieșiră. El avu sentimentul unei totale înfrângerii, al unei căderi definitive.

Piața pătrată a orașului era acum pustie. Fata mergea alături, docilă, examinându-l cu atenție, vorbind despre oraș, arătându-i casele, direcția spre care locuia ea. El o privea cu curiozitate, cu teamă, neștiind cum să iasă mai curând din incurcătură. Îl dezamăgea seninătatea cu care primise toate refuzurile lui, bunătața cu care îl privea, grija să nu-l supere cu ceva.

— Vezi dumneata domnișoară, eram atât de obosit azi dimineața și atât de greu îmi era capul, că am simțit nevoia unei plimbări mai lungi, fără scop. Nu mă duc nici la uzine. Și am profitat să-ți telefonez, să te vad. Acum arată-mi te rog, unde este o stație de benzină. Poate se oprește acolo vreo mașină care să mă ducă înapoi.

Își dădea seama că vorbind astfel, mințea într'o privință, dar spusese și adevărul. Se simțea atât de amărît dimineața, de obosit, încât trebuia să plece, să fugă. Dar că venise cu scopul să se anunce în brațele ei, asta nu i-o mai spusese. Și nu-i spusese nici adevărata lui amărăciune, nici părerea de rău că făcuse ce făcuse, nici dorința arzătoare de a revede-a cât mai repede pe Dușa.

Era o singură stație de benzină de partea cealaltă a orașului, către uzine. Mergeau alături potrivindu-și pasul, silind-o să-l mărească după al lui ca să ajungă mai repede. Fata tăcea întorcînd unora capul, ca să-l vadă bine. Poate crezuse ce-i spusese el, poate nedumerită, dar se citea pe fața ei o vagă umbră de tristețe.

Trecea prin fața stației de benzină foarte rar câte o mașină, dar în cealaltă direcție. El se hotărîse să aștepte acolo, orice ar fi fost. Vorbi cu omul de serviciu care dădu sceptic din cap: — Poate să aveți noroc!

— Deacuma domnișoară, eu zic să te duci. Cine știe cât mai am de așteptat și nu aș vrea să te obosești.

Pentru prima dată fata protestă. Vroia să stea până la urmă, îl ruga s'o lase, îi făcea plăcere. El nu mai insistă, dar simțea că era incapabil să mai vorbească. Se uita cu atenție dealungul șoselei prăfuite, tresărînd la fiecă zgomot. Treceau camioane grele și trecuse o singură limuzină înșesată, din care i se fluturau câteva mâini în fugă.

— Vezi, cu mașinile astea e cam albastru! Las'că vin puțin, dar care vin nici nu vor să se uite! zise fata.

O privi mirat de vulgaritatea expresiei, surprins de în convorbirile lor dela telefon nu se descoperise niciodată astfel. Se silă să suradă.

Spre dreapta, pe șosea, se auzi sfârșitul unei mașini. Direcția asta nu-l interesa. Dar când ajunse în dreptul lui și el își aruncă privirea distrată, simți ca o lovitură de cuțit în piept și căzu pe banca omului de serviciu. Fusesse Dușa lângă șofer, iar în fund era mama ei și Lazăr Lunguleac. Cum nu-l văzuseră? Se duceau desigur la uzine după el, cu mașina lui Lazăr. Doamne, cel puțin de s'ar întoarce, de nu ar continua drumul.

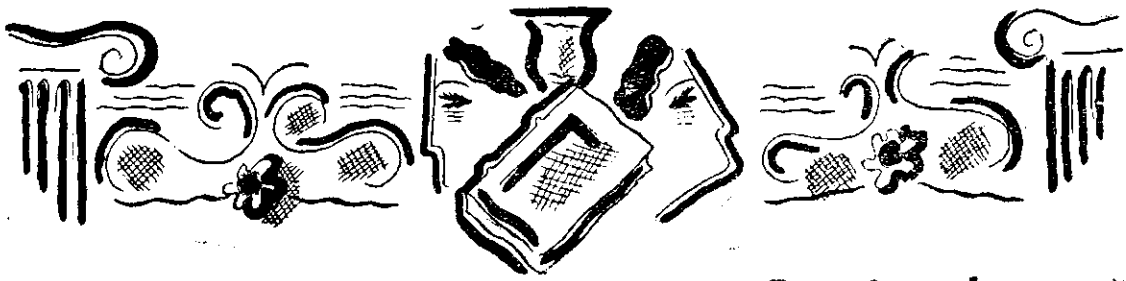
Fata îl privi cu uimire și se așeză alături.

— Ce ai? Ce s'a întâmplat? Cine era?

Ca și cum deaba acum și-ar fi adus aminte că ea este acolo, Bob Dragoș o privi veninos, se sculă în picioare și îi strigă: — Te rog să pleci! Te-am mai rugat de nu știu câte ori! Te ții ca o piciază rea de om, ca o pacoste, ce dracu! Înțelege! Și niciodată să nu-mi mai telefonezi, niciodată, ai auzit?

Și aproape fugi pe șosea, spre stînga, către uzine, către Dușa.

ECOURI TEATRALE

Cronica literară

RADU GYR: Poeme de războiu MAGDA ISANOS: Poezii ERNEST BERNEA: Colina lacrimilor DRAGOȘ VITENCU: Caiet de Duminică

După ce ai închis volumul de Poeme de războiu ale d-lui Radu Gyr, ai, în afară de mulțumirea sufletească de a fi dat peste o carte mare, — sentimentul unei ciudate revelații: Aproape toți cei ce au publicat poezii inspirate din actualul nostru efort armat desciind din Radu Gyr.

Magda Isanos, nume cu rezonanțe stranii pe care l-am întâlnit, foarte modest, în câteva reviste, părea a fi una din interesantele noastre promisiuni tinere. O urmăream mai mult decât cu simpatie. În urmărirea scrisului cu încordarea așteptării. Și așteptarea ne-a fost încununată cu una din cele mai frumoase surprize: volumul POEZII cu care ne-am proment, căzut ca din senin, pe masa redacțională.

Titlu mă măgulea, dar chestiunea remunerării rămânea destul de confuză. Urma să fie plătit din fondurile „Institutului de literatură”, și anume în epocile când „Institutul” reușea să și-l încaseze de la Ministerul de Finanțe. Operațiunea destul de anevoioasă, pe marea căreia triumfului mai lesne zăbăva și așteptarea. Foarte tânăr, eram și foarte subred la buzunare.

Acolo ședea Furnica, Gospodina cu temei; Navea grije de nimica, Proprietară 'n casa ei! Avea geamuri cu obloane, S'o ferească de călduri, Iar în beci avea borcane Cu complot și murături.

PROCESE...

E în firea oamenilor să judece cât mai aspru, chiar și atunci când n'au dreptate... Ce vrei?... Oamenii aceștia chiar când n'au de partea lor nici măcar senza greșeli, găsesc nimerit să se arate neînduplecați până și cu cele mai bune staturi.

AMINTIRI DESPRE C'ONUL MIHALACHE

Titlu mă măgulea, dar chestiunea remunerării rămânea destul de confuză. Urma să fie plătit din fondurile „Institutului de literatură”, și anume în epocile când „Institutul” reușea să și-l încaseze de la Ministerul de Finanțe. Operațiunea destul de anevoioasă, pe marea căreia triumfului mai lesne zăbăva și așteptarea. Foarte tânăr, eram și foarte subred la buzunare.

M. Dragomirescu, pe când conducea „Convorbirile critice”

Și înlăcă ori ce tabulă ale o morală, am adăugat și eu una varianta mele: Greierușul musafir Se numește Radu Gyr, Iar Furnica — cum s'a spus? — Este chiar... maestrul lui!

Amintiri despre CENACLUL MIHALACHE.

Casa în care s'a născut prof. M. Dragomirescu, comuna Plătărești (Ilfov), anul 1868, Martie 23.

CUM L-AM VĂZUT, ÎNTĂIA OARĂ, PE MIHAIL DRAGOMIRESCU

Hai, măi, și tu cu mine la București, mă imbia Nicolae Milcu, la un sfârșit de vacanță, de Paști, când el, student, trebuia să se întoarcă la universitate. Stai și tu cu noi o săptămână, în odația noastră studențească din Fundatura Dr. Felix; mergem împreună la câteva redacții de reviste, îți fac cunoștință cu scriitorii tineri și te iau la seminariile lui Mihailache Dragomirescu și la ședințele Institutului de Literatură...

Poftirea era ademenitoare, iar adolescența mea, caldă și lesne ispitită, stătea gata să cadă în cârligul cu momeală. Pregăteam, pe atunci, în particular, clasa VIII-a a liceului craiovean și nefiind legat de obligativitatea vreunei frecvențe scolare, îmi puteam îngădui escapada unei săptămâni de entuziasm la București. Bani de drum și de modestă cheltuială în orașul tuturor chemărilor, nu i-am scos prea greu de la tata; eram, mă rog, june colaborator în paginile „Adevărului literar”, ale „Rampet” și ale altor publicații bucureștene, iar tatică-meu își explica, de sigur, febra care-l mistuia odrasla provincială numai la gândul unei săptămâni petrecute în cetatea revistelor și scriitorilor de toate dimensiunile.

Iată-ne, așa dar, călătorind, sgomotoși și entuziași, într'un compartiment de tren, doi studenți — Nicolae Milcu și T. Păunescu-Ulmu — și un licean din preajma bacalauratului. Și iată-mă dezințind în Capitală, iată-mă infulecând cu ochii, cu nările, cu inima, odația boemă, de studențească și lirică dezordine, în care Milcu locuia cu un prieten ziarist, iată-mă urcând scările redacțiilor, iată-mă legând prietenii cu George Baiculescu, Ion Valerian, Ioan Ciorănescu, iată-mă purtat pe la cantina studențească sau pe la acele „Carpați” al amintirilor și-al tineretii, unde, în fiecare seară, orchestra cânta „Gaudeamus igitur”, și „O, vis al vieții studențești”, iată-mă privind, sfios, din stradă, prin lărgile vitrine ale „Capsei”, talentele „consecrate”, cu cești de șwarțuri dinainte sau cu havane groase murtoare, nervos, când pe scurmeră, când pe farfurioara albă, când în colțul crispat al gurii... — iată-mă...

O săptămână de febră, de trepidatie, de vis fumegând ca o cafeana și tare ca un vin bătrân, pentru liceanul-poet, care venea, pentru prima oară, în București studențesc, redacțiilor și vârtejurilor literare.

Intr'una din zilele acelei săptămâni amezitoare, am pătruns, alături de Milcu, răsbind cu coatele, până la balconul ultim din aula „Fundăției Carol”, unde ținea curs și seminar profesorul Mihail Dragomirescu. Înghesuit, strivit de studenții cari luau, totdeauna, cu asalt, sălile unde vorbea profesorul, am stat, două ore, aproape spânzurat peste balustrada balconului.

Era un burghez rotofei, care, în rotunjimile sale, mi-l amintea, oarecum, pe Calistrat Hogaș, așa cum îl știam dintr'o fotografie. Un smoc de păr de-asupra frunții stătea permanent, ciudat și rebel răscutit, — etern și comod motiv al oricărei caricaturi inspirată de figura maestrului. Cioc clasic, de mușchetar blașin și visător, care, în lipsa elegantiei bărbii maiorese, ținea să însemne solemnitate și autoritate estetică, și pe care, în cei 19 ani cari au urmat, l-am văzut argintându-se până la tonurile supreme imaculării.

Glas subțire de coardă de violină, mlădiindu-se, însă, și devenind patetic ca să umanizeze, adănc, lectura unei opere iubite — se citea în acel seminar „Romeo și Julietta”, dacă-mi aduc bine aminte, — și izbucnind, după aceea, pitigăiat și impungător, ca să apostrofze, cu lame subțiri și ascuțite de țărnit de greier, necuviința sau replica inoportună a vr'unui student din fundul sălii. Tot sunet de țiteră, alternat cu fior metallic de fierăstrău mecanic, avea glasul când argumenta, la octava de sus, valoarea unei opere discutate și voia să pătrundă până în dâncuri, conștiința auditorului.

M. Dragomirescu, la biroul său de lucru, unde, pe vremuri, își ținea cenacul literar

Dascădul, dela uriașa catedră a „Fundăției”, se întregea printr'un joc al ochelariilor pe cari și-i puneau cu un gest de demnitate, în care intra și-o umbră de provocare agresivă, oridecâte ori se hotăra să străpungă sala, ca să-i retragă, apoi brusc, de pe nas, în aplecarea atentă de-asupra unei pagini de lectură. În spatele profesorului, grăvi ca niște statui, încremeneau asistenții.

Orei de seminar i-a urmat ședința „Institutului de Literatură”. Studenții prezentau, în comunicări critice, ultimele cărți literare apărute, iar maestrul puneau concluzii. Intransigent în dogmele lui nesdruncinate, autoritar în apărarea lor, dar pastonat până la combustimea laun-

trică, în discuția ce se închegea și fremătând de entuziasm chiar numai pentru o frază, ori pentru un singur vers, dacă-i păreau că închid în ele o armonie originală. Smulgea cartea recenzată din mână, „referențului”, alegea pasajii sau strofe, le citea, cu vocea sa subțire și limpede, așa ca pe operă și sigiliul greu al unei sentințe implacabile și inapoa, pe urmă, cartea, fie cu un gest molatec ca o mângăiere, când paginile citite se vădiseră frumoase, fie cu o mișcare de dispreț amar sau de nerecunoscătoare indignare, când biata carte era iremediabil condamnată.

Ședința aceea, la care asista liceanul de altădată venit în București pasiuni literare, era dinamic și polemic străbătută de repicii iuți și tăioase ca niște săbii.

Catedra și sala se aflau înclinate în luptă. Polemica se aprinsese din simpla citire a revistei avangardiste „Contemporanul” de către un student. Profesorul declarase publicitatea drept anarhică și în afara oricărei valori estetice, iar în sălbucică, pe baricadă, în replică violentă și imediată, partizanii frondei literare.

Nelămurit, cu totul uluit, la început, de faptul că „maestrul” îngăduia studenților să-l contradică într'o dialectică intrudută cu agresivitate, am urmărit, cu interes crescând, disputa irverșunată care schimba rachete incendiare între catedră și sală.

La un moment dat, profesorul a șmănit din fotoliu, a rămas în picioare, cu smocul de păr de pe frunte răscutit combativ în afară, cu ochelarii cu șnur repeziți pe nas, demni și autoritari, cu ciocul ca un vârf de baionetă înfiptă într'un dușman, și cu pumnul greu apăsând tăbăla catedrei. Glasul său a țipăt ca o pânză de joagăr spintecând un trunchiu noduros.

O să vedeți... în câțiva ani n'o să mai rămână nimic din toate acestea... Simple acrobații verbale, simple deliruri voite. Nimic consistent... Nimic din marea artă.

O să vedeți și o să-mi dați dreptate. Nici cenușa nu se va alege din scamatorii aceștia dela „Contemporanul”...

Și, cu fruntea ridicată, cu ochelarii rămași autoritari pe nas, cu șnurul negru spânzurând solemn în jos, cu smocul de păr rămas intransigent pe poziție, dascădul a părăsit sala.

Așa mi-a fost dat să-l văd, pentru prima oară, pe C'onul Mihailache Dragomirescu, — de-acolo, de sus, din balconul ultim al „Fundăției Carol”, peste a cărui balustradă mă răstăgnise invazia studenților veniți să audieze cursul. N'am să uit niciodată ședința aceea a „Institutului de Literatură”, unde profesorul stârnea, însuflețea și tolera replici și contra-argumente, incendiat numai de-o stăntă pasuie pentru frumos.

Iar, peste ani, l-am verificat și afirmațiile cu care țineu să încheie neuitata ședință.

C'onul Mihailache — săgetat, atunci, de partizanii avangardismului, cu fraze, cu replici, cu agresivități și insolente verbale — avuse dreptate.

Din toate „acrobațiile” și „delirurile voite” n'a mai rămas măcar o mână de cenușă.

CENACLUL DIN GRAMONT

În toamna aceluiași an, am revăzut București, ca proaspăt student în „litere”. M'am înscris, bineînțeles, la cursul, seminar și „Institutul” profesorului Dragomirescu, am luat parte la discuții, am așvârlit și eu replici, mai mult sau mai puțin insuocete, mi s'a părut și mie o „bravură” și o „glorie” de a-l combate scoțind „argumente” de dragul frondei și-al juvenilei insolente, am țropăit și eu pe sub pupuza, ca semn de protest la afirmațiile maestrului, și am aplaudat și eu, sgomotos, alături de Milcu, Herescu, Ulmu și Ion Horia-Rădulescu, frazele repezite ca niște catapule și răsvărlite ca orice aprigă lînerete ale lui Șerban Cioculescu, Al. Băduță, Vladimir Streinu, studenți în pragul licenței...

Niciodată, maestrul nu s'a mîniat și, mai ales, n'a sancționat pe vr'unul din insuocetele și autoritate estetice, și pe care, în cei 19 ani cari au urmat, l-am văzut argintându-se până la tonurile supreme imaculării.

De-o caldă spontaneitate, care-i elimina, deopotrivă, reticența, tactul și prudenta, necunoscând nici artificiali, nici rafinațită atitudine grimată, nici discreția umbrelor interioare și nici eleganța surdinelor pe un temperament cu toate strunele sunate, impulsiv și vibrant, alternând violența pasiunii pentru dogmele și cariera sa cu uluitoare frăgezimi sufletești, iubind, cu toată ființa receptivă, viața gălgătoare de frumoșii, incapabil de ură și lovituri vulgare, generos și naiv, sacrificând o situație, o treaptă în viața sau dragostea unui prieten pentru a convingere sau un principiu, — așa l-am cunoscut, cu vreme, pe C'onul Mihailache cel adevărat.

de RADU GYR

Tot în timpul întâiului meu an de studenție, Nicolae Milcu și T. Ulmu ne-au dus, pe Herescu și pe mine, și ne-au prezentat „maestrului”, la cenacul său din Gramont, din vechea stradă Nifon. Tuguiată, ciudat și cochet, ca un uriaș păl de porumbel, pe unul din deaurile degenerate ale Filaretului, casa profesorului Dragomirescu se deschidea scriitorilor Sămbăta seara. Veniseră, aici, — mult înaintea noastră — Cerna, Gârleanu, Cincinat Pavelescu, Anghel, Dragoslav, Szatmary, apoi Corneliu Moldovan, D. Nanu, A. Măndru, Liviu Rebreanu, Stamatiad, Miulescu, Sorbul și alții, întâmpinați de exuberanța „maestrului” și fraza lui voloasă, optimist și stimulator țipată în registrul de sus:

— Scoate, scoate, Sorbule, ce ai adus în buzunar...

— Ce face „poezeu”, Minule? E gata? Acum veneam noi, „generația nouă”, și, sus, pe pragul casei de pe vârful micului Parnas acimizat cartierului bucureștean, același maestrul tandru și voios, exuberant și pururi tînar, ne ridică în sulitețe de platină subțire ale glasului său triumfător:

— Ce ne-ai adus, Georgică? Scoate, scoate, „poezeu”, Gyrule... Adu 'ncoa badeceera, Herescule...

Și cum în ușa cenacului se grămădeau, săptămânal, noui „candidați” ai cununilor de mir, maestrul se răsucea, deodată, spre compactul grup, apostrofându-l jovial:

— Dacă n'ai adus nimic de citit, vă dau afară!

M. Dragomirescu, student

„Poetii” intrau, apoi, pe rând, în biroul încercat de cărți și de picturile lui Szatmary, ale lui Iser sau ale lui Costin Petrescu, și cucereau în valuri, canapeaua, fotoliile, scaunule. Unii se refugiau, discret, prin colțul de umbră și de soaptă, cu tentative de susstragere de la lectură și de voluptuoasă bărtaie. Așezat la masa lui de lucru, maestrul observa mișcarea. Ochelarii se fixau pe nas și glasul plîngălit tăia încaperea:

— Veniți, veniți mai aproape! Treceți aici, în fața mea, și scoateți, scoateți din buzunar.

Codelele, scazele, pretextele inventate pentru a nu „scoate” manuscrisul nu serveau la nimic. Poeții trebuiau să se execute.

Îndată ce mâna trăgea din buzunar foile de hârtie cu „op”-ul bătut, profesorul pune, tiranic, stăpânire pe manuscris, neingăduind nimănui altuia să-l citească. Făcea, totdeauna, numai el singur lectura, citind admirabil, cu modelații, cu lumini și cu umbre, cu toate nuanțele versului sau ale frazei scoase în relief.

Cereă, după lectură, păreri. În primul rând, criticilor „fineri” ai cenacului: Pcm-piliu Constantin, Scarlat Struțeanu, Raul Teodorescu, N. I. Russu, Cora și Ion Valescu... Ne consulta, în trecere, și pe noi, poeții. Punea, apoi, concluzii, subliniate puternic de lama ascuțită a glasului și prezidate de ochelarii așezați autoritari și de șnurul lor negru. Când manuscrisul citit îi oferise satisfacții estetice sau revela-se un talent proaspăt, maestrul găsea dimiunitive, mângăeri și alinături pentru tânărul poet. Se grăbea să-l clasifice și să-l ierarhizeze. Când, însă, lectura întâlnește un suflet palid și sec, un stil sărac și convențional, vocea profesorului cădea, cu țipăt lung, ca un tăiș de ghilotină peste grumazul imprudentului și inoportunului candidat la poezie. Maestrul nu-și menajă oșpeții „lără talent” și nu-și pudra nici calificativele. La sfârșitul lecturilor, urma cenacul, în sufrageria casei din Gramont. C'onul Mihailache schița planuri, ne introducea în secretele zeești ale viitoarelor lui opere, ne plimba prin câmpurile elizee, ne indica jalocane sistemele lui său estetic și filosofic, în vreme ce poeții îl devorau bisculii, cozonacul și four-sec-urile.

În special, noi „olteni”, cinci-șase la număr, eram teribili în infulecarea bună-tăților din sufrageria maestrului. Dispărea cozonacul într'o clipă... Mă înțelegeam din ochi cu Milcu, cu Ulmu, cu Herescu, cu Horia-Rădulescu și, la înțelă' dispărea și prăjiturile. În marea lui caldă bunătate și în pasiunea nestăvilă, pentru tot ce însemna creație literară, C'onul Mihailache ne răsfăța ca pe niște copii sburdalni.

Veneau, în vremea aceea, la cenacul din Gramont, în afară de cei citați până acum, George Talaz, George Dumitrescu, Ion M. Gane, Gri-gore Vēja, Mihail Stierade, T. N. Paulian, Savin Constantin și alții. Uneori, apăreau pe ușă și ciocul mefistofelic al d-lui Mihail Sorbul, bonomia d-lui A. Măndru, verva fosforescentă a lui Cincinat și — o singură dată, îmi pare, — o mătură gravă ale d-lui Rebreanu.

Am fost ultima serie de scriitori cari au mai putut cunoaște primitivul și caldul cenacul de pe micul parnas al Filaretului, în Ioanma și Iarna lui 1924. Începând din anul următor, profesorul și-a mutat salonul literar în sala seminarului de estetică dela vechea Facultate, pentru ca, în curând, să ne mutăm cu toții în noua aripă a Universității.

Azi, când rare ori mă poartă pasul pe vechea stradă Nifon, din Gramont, un val cald de duioșie mi se urcă în piept. Mă o-presc și ochii mei cădă spre vila ciudată și cochetă de altă dată, spre vila bătrână de acum, țuguiată pe micul deal ingenunțat. Sunt, aici, amintirile noastre, ale multora dintre cei cari și-au făcut o tridnică meserie din scris, e inima noastră aici. Aici au citit, cândva, Cerna, Gârleanu, Anghel, Cincinat sau D. Nanu, aici au primit lauda maestrului Rebreanu și Corneliu Moldovan, aici „Lepoteseii” lui Sorbul au fost răspătâți cu câte o piesă de cinci lei pentru fiecare pagină scrisă, aici au fost răstățiți, alinați și iubii poezii a trei generații, aici ne-am format cântăcia pentru o noblete a simetrilor și-a gustului estetic...

Casa din strada Nifon a rămas acolo, pe movila amintirilor noastre. Poeții, cu buzunarele pline de manuscrise, nu i-au mai trecut, de mult, pragul, și însuși maestrul — maestrul nostru drag — a plecat de-acasă...

„BĂEȚI, ARGHEZI M'A FACUT CU OU ȘI CU OȚET L...”

Prin transferarea sa, din Gramont în sala seminarului de literatură dela Universitate, cenacul profesorului Dragomirescu își pierde ceva din poezia intimă, din calda tandrete, din miresma fostelor „Convorbiri critice”, care vibrau atât de intens în interiorul vilei din strada Nifon. Acolo sus, în castelul lui de verva și pasiune de colină, atmosfera era tămădită de amintiri, de prezența umbrelor marilor înaintași, și lumina-tă, din plin, de jovialitatea gazdei. Serile de Sămbătă, ale cenacului ținut la Facultatea de litere, erau puțin mai reci, mai convenționale, mai lipsite de vechea tandrete cunoscută. În schimb, ele deveneau din ce în ce mai populare. Scriitori, sau simpli publiciști de toate dimensiunile, asigurau o asistență în continuu flux, uneori cu tentative de oarecare agresivitate față de maestrul, dar demesticită, mai totdeauna, de blândețea lui netulburată, de verva și pasiunea cu care C'onul Mihailache știa să coase discuțiile și mai ales de bună credință, de admirabilă obiectivitate, însumate de acest entuziast îndrăgostit al frumosului în comentariile asupra operelor citite în ședință. Cenacul de la Facultate, cu neistovita lui maree de vizitatori, oferea profesorului prilejul să se aplece, cu toată încordarea, asupra talazurilor „nouilor-veniți”, într'u căutarea și identificarea de scoici cu perle lirice sau numai de meduze epice. Când, uneori, din fluzul tinerilor candidați la nemurire, maestrul isbutea să cu-leagă un mărgăritar ori un fragment de coral revelatoriu, podoba era recitată în câteva rânduri, ținută între degete tremurătoare de emoție și arătată întregului auditor ca o minune divină concretizată într'o foaie de hârtie caligrafiată. Juvaerul liric sau epic era, apoi, culcat, cu mare grije, în șipeul clasificării și ierarhizării, încredințat fie poe-

M. Dragomirescu, între scriitorii: Dragoslav, C. Moldovanu, D. Nanu, Al. Stamatiad, P. Cerna, Em. Gârleanu, I. Miulescu, etc.

plin. Mulți dintre cei cu „bila” dăruită sau cu bancnota strecurată în buzunar, îl atacau, peste câteva zile, în fițuicile „Sărirădarului” ori în revistele „moderniste” unde se cultiva o adevărată campanie veninoasă împotriva lui Dragomirescu. El nu se supăra niciodată. Îngăduitor cu slăbiciunile și bietele patimi omenești, prețuind din viață numai lupta pentru cucerirea frumosului și catedra universitară și consumându-și sufletul numai în mistuitoarea iubire pentru artă, C'onul Mihailache primea netulburat, sugețile și lăncile muiate în otravă și slobozite asupra sa.

Spontan și lipsit de tact, el se angaja, însă, uneori, în unele polemici mărunte, nedemne pentru prestigiul său de ideolog și critic literar. Acorda, adică prea mult credit unor oameni lipsiți de bună-credință și, apreciindu-i fals, ca pe niște leali adversari porniți la luptă din „convingere” și din pasiune pentru valorile estetice, le răspundea cinstit — numai rareori cu fraza ușor tincturată de o zeflemea, — ca să culegă, din replicile lor, grosolăniia forțe și invecția gratuită.

Reapărând, în 1927, „Falanga”, maestrul răspundea, senin și nemăniat pe numeni, din paginile ei, inversunatelor atacuri gălgăind de calmone și triviale injurii, copios alimentate în coloanele „Adevărului”, „Dimineții”, „Luptei”, în toate revistele pretins moderniste și, regretabil, chiar în adevinele unui alt ziar sub semnăturile d-lui Pamfil Șeicaru și ale colaboratorilor săi dela acea publicație.

Acuzat, superficial, de dogmatism și legislație rigidă în critică, caricaturizat pentru zelul său de-a selecționa, ierarhiza și clasifica valori, urit pentru răsăpăcătura lui atitudine de damnațiune față de producțiile semito-avangardiste, atât de „la modă” pe-atunci, urmărit cu ură pentru curajul său de-a aduce mereu în discuție marile valori românești, insuficient prețuite, și de-a le impune pe baza unei severe discipline critice, în vreme ce, cu aceiași mare onestitate profesională, denunța caracterul de farsă și instabilitate al atator „opere” lansate, în sunet de fanfară și sub lampioane venețiene, de-o anumită critică, — Mihail Dragomirescu era, în special, violent și șarjat ca om de către adversarii săi, cărora le lipsesc, deopotrivă, lealitatea, pregătirea științifică serioasă și elegantele norme ale unei reale polemici susținută de idei estetice.

Mi-aduc aminte cum, odată, angajat, imprudent, într'o astfel de polemică, avușese, în răspunsul său, unele reticențe față de opera d-lui Tudor Arghezi, adusă în discuție. În consecință, se aștepta la o replică dură și imediată din partea autorului „Florilor de mușegai”. Replica întârziă, însă.

Surprins, neobișnuit să fie căsuși de puțin menajat de adversarii săi, C'onul Mihailache ne privea întrebător, în ședința cenacului său:

— Ce-o fi, băeți, cu Arghezi de nu iese din bărlug?

Smocul de păr i se răsucea, interogativ, pe frunte, iar ochelarii îi licăreau, mirați... Sămbăta următoare, maestrul intra, însă, jubit, în cenacul. Fața lui exprima o rară voiește și însuși ciocul îi tremura satisfăcut:

— Băeți, Arghezi a ieșit din bărlug!... M'a făcut cu ou și cu oțet, într'un articol!... Daomne, câtă sfântă bună-credință și câtă minunată candoare în fața dîrnerii răutăți omenești avea maestrul nostru!

GREERELE ȘI FURNICA

În pragul licenței mele, profesorul Dragomirescu m'a numit asistent „onorific” la seminarul său.

(Urmează în pag. 5-a)

M. Dragomirescu, văzut de Iser, în mijlocul unui grup, din care se pot recunoaște: Cincinat Pavelescu, Cerna, Gârleanu, A. Măndru, Vălsan, C. Moldovanu, D. Nanu, Ion Miulescu, Gh. Tătărescu...